

UDK: 327.39 (497.5)
pregledni članak
primljen 8. ožujka

Vesna Popović, dipl. iur.,
mlađi asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

POVIJESNI PREGLED RIBOLOVNIH ODNOSA NA JADRANU

Povijest ribolova na Jadranu stara je vjerojatno kao i povijest civilizacije na njegovim obalama.

Autorica u ovom radu želi ukazati kako je specifično uređenje ribolovnih odnosa na Jadranu u prošlosti ostavilo traga na uređenje istih do danas. Sukobi interesa različitih država zbog raznolikog zakonodavstva o ribolovu u teritorijalnim vodama najčešće se uređuju konvencijama i ugovorima. Broj takvih međunarodnih ugovora je znatan, pa će se stoga ovdje navesti samo oni kojima se uređuju ribolovni odnosi u Jadranskom moru.

Ključne riječi: ribolovni odnosi, ribolovna zona, Jadransko more, međunarodno pravo mora, međunarodni ugovori, teritorijalno more

Jadransko more - jedinstveno ribolovno područje do stvaranja talijanske države

Jadransko more se već stoljećima nalazi na raskrižjima pomorskih i kopnenih putova, te time ne čudi činjenica da su se kroz povijest mnoge države natjecale i nastojale ostvariti pravo na njegovo korištenje. Prvi počeci međunarodnih ribolovnih odnosa javljaju se u XVI. stoljeću, što se zorno može vidjeti iz dokumenata koji su predloženi u tom razdoblju, kao i određenih povijesnih i geopolitičkih činjenica koje su uvjetovale njihov razvoj.

U XV. stoljeću, točnije 1453. godine padom Carigrada, nastupa intenzivan razvoj Turske i na kopnu i na moru. Venecija svjesna svoje nemoći i goleme turske snage pokreće inicijativu za potpisivanje "Svete lige", 20. svibnja 1571. godine između nje, Papinske države i Španjolske.

Odlučujućom bitkom kod Lepanta¹ iste godine, mornarica Svete lige, odnosno Venecija, uspijeva sačuvati prevlast nad Jadranskim morem. Crnogorskim i Albanskim obalama ovladala je Turska, na zapadnim obalama Jadranskog mora središnje dijelove imala je Papinska država, a na jugu se zadržala Dubrovačka Republika. Kad je Venecija u ratu s Turskom 1716. godine izgubila Moreju (tz. Morejski ratovi 1714. – 1718.), svu

¹ Katičić N., *More i vlast obalne države-historijski razvoj*, Jadranski institut jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1953., str. 84.

je zaposjednutu zemlju u dubrovačkom zaleđu morala vratiti i od tog poraza nikad se više nije oporavila.

Rat je napokon završio Požarevačkim mirom od 21. srpnja 1718.² godine. Mirom su dubrovački posjedi bili odijeljeni turskim koridorima od venecijanskih posjeda u Dalmaciji. Venecija je sve do XVIII. stoljeća, točnije do svoje propasti 1797. godine, prisvajala vlast u Jadranskom moru uključujući i obalne vode drugih međunarodnopravnih subjekata prisutnih na Jadranu.

Duždomom naredbom od 11. lipnja 1768. godine zabranila je svojim državljanima ulov pred austrijskim obalama u Tršćanskom zaljevu, priznajući pravo isključivog ribolova austrijskim podanicima u obalnim vodama Austrije³.

S druge strane, Venecija nikada nije izričito ograničavala ribolov u svojim vodama. Na obalama Jadrana na kojim je vladala Mletačka Republika još od bizantskih vremena vrijedila je ustanova ribolovnih prava općina po kojoj stanovnici obalnih općina uživaju pravo ribolova za pojedinu općinu u njezinu području. Tako se uobičajilo da ribari jedne općine ribare u tim vodama, npr. ribari više općine oko otoka Sušca, Velalučani na Lastovu itd. Talijanski ribari su ribarili u istočnim vodama Jadrana, jer su te vode bogatije ribom, pa su se često sukobljavali s ribarima lokalnih općina. Venecija tijekom svoje višestoljetne vladavine većinom jadranskih obala nije dirala u mjesne običaje.⁴

Propašću Mletačke Republike njezinim posjedima i samom Venecijom zavladała je, nakon kratke austrijske vlasti, Napoleonova Francuska (1806. – 1814.). Kao rezultat mira u Požunu⁵ po prvi put je došlo do državnopravnog ujedinjenja cijele Dalmacije pod francuskom upravom. Francuska vlast je modernizirala unutrašnje ribolovno pravo, kodificirajući mjesne običajne propise Pravilnikom o ribolovu koji je objavljen 15. travnja 1808. godine od strane francuskog upravitelja Vicenza Dandola.⁶

Što se tiče Istre, mirom u Požunu Austrija je odstupila Francuskoj prijašnji venecijanski dio (koji je ušao u sastav francuske Kraljevine Italije) da bi poslije mira u Schömbrunnu 1809. Francuska dobila cijelu Istru i uključila je u svoje Ilirske provincije.

I Istra je poslije ovoga mira prvi put državnopravno ujedinjena, postavši jedinstvena pokrajina. Istra je ponovno 1815. godine potpala pod austrijsku vlast, da bi pod njom ostala sve do raspada Austro - Ugarske krajem 1918. godine.

U povijesti je ostalo dosta spomena na tzv. dubrovačko razdoblje. Dubrovnik je u svim mjestima s kojim je imao razvijene trgovačke veze imao svoje konzule,⁷ imali su ih

² Po osnovi turskog koridora koji je u Dalmaciji odvajao venecijanske posjede od dubrovačkih a ostvarenog na temelju ovog mira Bosna i Hercegovina vuče pravo izlaza na Jadransko more kod Klek Neuma. Ibler ističe da "koridor" (a passage connecting parts or rooms of a building; narrow tract of land forming a passageway) vjerojatno nije najkorektniji i najspretniji naziv za etnički i povijesno hrvatski teritorij, dio Dalmacije, jer ne odgovara pojmu "koridor", kako ga je uobičajeno definirati. "Koridor" o kojem je riječ nije nastao da bi što "vezao", te on ništa i ne veže, već naprotiv da bi razdvojio određeno područje. Ispravno bi to područje bilo smatrati i nazvati "tamponom", a ne koridorom. Prema: Ibler V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001, str. 188.

³ Stull B., *Borba oko ribolova u obalnom moru Istre*, Split, 1955, str. 82.

⁴ Brajković V., Katičić N., *Pravo mora i ribolova*, Zagreb, 1961, str. 106. - 112.

⁵ Napoleon je s Austrijom potpisao mir u Požunu, 27. prosinca 1805. godine, kojim Austrija predaje Napoleonu između ostalog Veneciju, zapadnu Istru i Dalmaciju. Prema: Čulinović F., *Državnopravni razvitak Jugoslavije*, udžbenici zagrebačkog sveučilišta, Zagreb, 1963, str. 3.

⁶ Novak G., *Dokumenti za povijest ribarstva na istočnoj obali Jadranskog mora*, sv. I, Otoci Vis i Hvar, Zagreb, 1952, str. 233. - 239.

⁷ Krizman B., *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*, Zagreb, 1957., str. 18.

gotovo u svim talijanskim gradovima. Kako je dugo vremena Dubrovnik bio jedan od najvećih izlaza Balkana, ali i ulaza putnika sa Zapada, Dubrovnik je uvijek bio stjecište velikog broja stranaca.

Dubrovnik je bio i grad poznat po svom pomorskom zakonodavstvu i sudstvu, ali i grad koji je uzajamno priznavao međunarodnopravne običaje drugih država. Osim Statuta (1272. – 1335.) pravo je normirano i drugim dokumentima kao npr. u Dubrovačkom ediktu za plovidbu, velikim je dijelom regulirana i plovidba izvan Jadrana, dužnost kapetana brodova i brodskih posada te konzula na Levantu.⁸

Između Dubrovnika i Venecije javlja se prvi poznati spor s međunarodnim obilježjem zbog ribolova u Jadranskom moru. Mletački podanici, Lastovljani, ometali su dubrovačke podanike u ribolovu oko otoka Sušca. Spor je okončan zaključkom Mletačkog Senata 1592. godine kojim se priznaje ribarima Dubrovačke Republike slobodan ulov u tim vodama.⁹

1813. godine Francuzi su *de facto* bili izbačeni s Jadrana a formalna potvrda uslijedila je na Bečkom kongresu (od 1. listopada 1814. godine do srpnja 1815. godine)¹⁰. Austrijska vlast postaje dominantna vlast u Jadranskom moru, vladala je čitavom istočnom jadranskom obalom sve do granice s Turcima na crnogorskim obalama i gotovo pola Italije.

Austrija je 6. svibnja 1835. godine donijela Pravilnik o nadzoru nad ribolovom na austrijskim obalama¹¹ gdje se obalnom stanovništvu dopušta ribarenje unutar jedne milje od obale, time je Austrija ostavila na snazi vjekovno običajno uređenje ribolova.

Na Berlinskom kongresu, koji je započeo 13. lipnja 1878., Austro-Ugarska je dobila mandat za okupaciju teritorija Bosne i Hercegovine, te je time još više učvrstila svoj položaj na Jadranu.

Razvoj talijanskog prava mora

Ujedinjenjem Italije 1870. godine dolazi do pojave drugog važnog međunarodnopravnog subjekta na Jadranu. Apetiti Italije su sve više rasli i povećavali se za prevlašću nad cijelim morskim prostorom, za Italiju je Jadran bio jedinstveno područje za ribolov i plovidbu sve do propasti Austro-Ugarske Monarhije. Talijanska orijentiranost na ribolov u Jadranskom moru stvorila je potrebu uređenja ribolovnih odnosa na osnovi međunarodnog prava.

Austro-Ugarska i Italija zaključile su niz ugovora o trgovini i plovidbi, a neke od odredaba se odnose i na uređenje ribolovnih odnosa¹². Jedan takav ugovor o trgovini i

⁸ Jakša B., *Udžbenik plovidbenog prava*, Narodne novine, Zagreb, 1970., str. 9.

⁹ U pismu mletačkog dužda Pasqualis Ciconia hrvatskom knezu od 24. listopada 1592. godine se vidi da ga obavještava o spomenutoj odluci Mletačkog Senata. Prema: Novak G., *o. c.*, str. 43.

¹⁰ Potemkin i dr. *Historija diplomacije I*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1951, str. 334.

¹¹ Čl. 1. Pravilnika o nadzoru nad ribolovom na austrijskim obalama glasi:

“Vršenje ribolova na moru je slobodno, izuzev vođeni pojas mora u širini jedne milje od obale, u kojem imaju pravo ribariti samo stanovnici obale”.

Cit. prema: Ricardo d'Erco, *O ribolovu na istočnom Jadranu*, prijevod Sambrailo B., Zagreb, 1973, str. 148.

¹² Poznato je da je i prije potpunog ujedinjenja Italije zaključen ugovor o trgovini i plovidbi čije su se odredbe odnosile i na ribolov.

plovidbi zaključen je 27. prosinca 1878. godine, potom ugovori zaključeni 7. prosinca 1887. godine¹³ i 6. studenog 1891. godine. Posljednji takav ugovor zaključen je 11. veljače 1906.¹⁴ Svim tim ugovorima dopušten je ribolov uz obale podanicima obalne države uz isključenje svih trećih, no kao izuzetak talijanskim podanicima, s obzirom na mjesne prilike i zbog ustupaka Italije u drugim pitanjima, također je bilo dopušteno vršiti lov i u obalnim vodama Austro-Ugarske Monarhije.

Prilikom ulova u koncesioniranom prostoru teritorijalnog mora Austro-Ugarske talijanski ribari morali su se strogo pridržavati unutarnjih propisa Austro-Ugarske o ribolovu. Talijanskim državljanima bio je zabranjen lov na koralje i spužve u teritorijalnom moru Austro-Ugarske Monarhije.

Austro-Ugarska je 1883. godine unutarnjim propisima zabranila kočarenje na tri kilometra od obale, što je izazvalo oštar protest Italije. Na međunarodnoj konferenciji vlada Italije i Austro-Ugarske sklopljena je 11. svibnja 1884. godine konvencija o ribolovu između dviju susjednih jadranskih država, kojim je uglavnom uspostavljeno stanje prema prvom od gore navedenih ugovora.¹⁵ Dopušta se općinama davanje u zakup strancima pravo ribolova unutar područja jedne milje od obale, uređuje se općenito zaštita ribljeg bogatstva, upotreba sredstava za ribolov i sl. Italija je u vodama mnogih drugih nerazvijenih mediteranskih država, na osnovi ugovora zaključenih krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, uživala ribolovne koncesije. Za razliku od ovih koncesija koje su iznuđene jakim političko - ekonomskim utjecajem Italije u tim zemljama, Austro-Ugarska kao jaka europska sila dala je neke ustupke talijanskim ribarima u svojim vodama, ali pod uvjetom protukoncesija po drugim pitanjima. Međutim, ova uzajamnost Austro-Ugarskoj nije odgovarala, kako s aspekta na stupanj razvijenosti njezine ribarske privrede, tako i s aspekta na njezino relativno siromaštvo ribom u talijanskim vodama.

Temeljem gore spomenutih ugovornih uređenja između ove dvije države počinje na je u to vrijeme golema i danas gotovo neprocjenjiva ekonomsko-ribarska šteta našim krajevima prvenstveno Dalmaciji, koju je prouzročila jaka talijanska ribarska flota nepravilnim i preintenzivnim ribarenjem uz istočne obale Jadrana.

Stvaranje Kraljevine SHS i uređenje ribolovnih odnosa na Jadranu

Raspadom Monarhije, Austro-Ugarska je 17. rujna 1918. godine uputila notu tražeći mir, za njezino spašavanje i ranije se bio angažirao rimski papa nudeći svoje posredništvo za sklapanje mira¹⁶. Sile Antante¹⁷ svojim odbijanjem stupiti u pregovore s Austro-Ugarskom, samo su ubrzale njezin raspad. U studenome 1918. godine Austrija i Mađarska su se predale a Njemačka je potpisala primirje, rat za podjelu svijeta kako su se one zalagale bio je gotov.

O nastanku novih država i novoj podjeli svijeta tek je trebalo pristupiti.

¹³ Katičić N., o. c., str. 167.

¹⁴ Sambrailo B., *Međunarodni ribolovni odnosi na Jadranskom moru*, ZPFZ, god. VIII, br. 1., Zagreb, 1958, str. 50.

¹⁵ Katičić N., o. c., str. 167.

¹⁶ Potemkin i dr. isto, str. 267. - 330.

¹⁷ Na strani Centralnih sila bile su Njemačka i Austro-Ugarska, a sile Antante činile su: Velika Britanija, Francuska i Rusija.

Predsjednik Narodnog vijeća dr. Anton Korošec, kao predstavnik Države SHS¹⁸, sastao se 9. studenog 1918. godine u Ženevi s predstavnicima Kraljevine Srbije i predstavnicima Jugoslavenkog odbora¹⁹, te su potpisali Ženevsku deklaraciju kao temelj sjedinjenja dviju država u novu zajedničku državu Srba, Hrvata i Slovenaca. U to vrijeme srpska vlada je odbacila Ženevsku deklaraciju, čime je propao pokušaj stvaranja nove države. Tijekom dugih i iscrpljujućih pregovora, 1. prosinca 1918. godine, srpski regent i prijestolonasljednik Aleksandar Karađorđević proglasio je uspostavu nove zajedničke države Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, u koju su ušle Država Slovenaca, Hrvata i Srba, Kraljevina Srbija i Kraljevina Crna Gora²⁰. Time je napokon ozakonjena ideja jugoslavenstva i prvi put u povijesti naši narodi našli su se u zajedničkoj državi. Stvarno ujedinjenje još nije bilo završeno, Talijani su po svom starom običaju pretenzirali na obale Jadrana, a i samo priznanje nove države trebalo je dobiti međunarodno-pravni karakter.

Iz Prvog svjetskog rata Italija je izišla s uvjerenjem da je došlo vrijeme konačnog ostvarenja njezinih teritorijalnih pretenzija na Balkanskom poluotoku, odnosno željela je ostvariti punu dominaciju nad Jadranskim morem. Ona je zahvaljujući nesređenom stanju na našoj obali Jadranskog mora već bila u stvarnom posjedu velikog djela obale. Već početkom studenoga 1918. godine u tršćansku luku su uplovile jedinice talijanske ratne mornarice i iskrcale svoju vojsku. U istom mjesecu talijanska vojska okupirala je Zadar, Šibenik te redom ostale dalmatinske gradove na obali. Okupirali su otok Vis, Hvar, Korčulu, Mljet i Lastovo. Posljednji je bio okupiran otok Krk. Ovim je službena talijanska politika bila u izravnom sukobu s nekadašnjim idejama Mazzinija, koji je vjerovao da Italija mora biti prijatelj, saveznik i zaštitnik Južnih Slavena.

Novostvorena jugoslavenska država i Italija, Konvencijom o ribolovu na Jadranu, uredile su ribolov u tom području formalno pravilima prava mora o ribolovu u pograničnim vodama.

I u režimu pograničnog ribolova vrijedi opće načelo suvereniteta obalne države u teritorijalnom moru po kojoj svaka država ima isključivo pravo ribolova u tim vodama. Unatoč tome, Italija je imala znatno više od toga, za razliku od svih ostalih stranaca kojima je, u načelu, bila zabranjena eksploatacija bioloških resursa šest nautičkih milja širine u teritorijalnim vodama tadašnje Jugoslavije²¹.

Pod utjecajem Versajskih ugovora i Rapalskog diktata²² između Kraljevina SHS i Italije 14. rujna 1921. godine sklopljena je zasebna Konvencija o ribolovu u Jadranskom

¹⁸ Pri kraju rata u Zagrebu je 5. – 6. listopada 1918. god. osnovano Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, kao njihovo političko predstavništvo.

¹⁹ 1915. godine u inozemstvu je osnovan Jugoslavenski odbor čiji su članovi bili Ante Trumbić, Frano Supilo, Ivan Meštrović i dr. Odbor se zalagao za stvaranje nove južnoslavenske države ravnopravnih naroda, borio se protiv održanja Austro-Ugarske i protiv prepuštanja hrvatskih i slovenskih krajeva Italiji prema tajnom Londonskom ugovoru koji je potpisan 26. IV. 1915. god. Prema Ugovoru saveznici su Italiji za ulazak u rat na njihovoj strani od hrvatskih krajeva bili obećali Istru, kvarnerske otoke osim Krka, područje od Lisarice i Tribnja do rta Ploče sa Zadrom i Šibenikom a i njihovo zaleđe u slijevu rijeke Čikole, Krke i Butišnice te gotovo sve otoke od Premude do Mljeta. Prema: Macan T., *Povijest hrvatskog naroda*, Školska knjiga, Zagreb, 1992, str. 384. - 389.

²⁰ *Ibid.*, str. 390.

²¹ Katičić N., o.c., str. 167.

²² Pregovori u Rapallu trajali su od 8. do 12. studenog 1920. godine. Rapalskim ugovorom Italija je dobila čitavu Istru, Zadar, Cres, Lošinj, Lastovo i Sušak. Ovim ugovorom Rijeka nije potpala pod Italiju, bilo je određeno da se stvori "Riječka država". Iako je ugovor u slovenskoj i hrvatskoj javnosti primljen s izrazitim negodovanjem, ipak je potpisan.

moru, tzv. Brijunska konvencija²³. Na temelju ovog bilateralnog ugovora za istočnu obalu Jadrana bile su utvrđene "vode zajedničkog ribolova".²⁴ Zajedničke zone ribolova obuhvaćaju pogranične vode, i to: Riječki zaljev, Krčki kanal, kanal između Krka i Plavnika, Mali Kvarner, Zadarski kanal, vode između Korčule i Lastova, ali isto tako i jugoslavenske vode izvan pograničnih zona, na koji način se spajaju vode oko Lošinja, koji je tada bio talijanski, s vodama ispred Zadra koji je također pripadao Italiji. U zajedničku zonu ribolova uključuje se kasnije i teritorijalno more bivše Riječke države odredbama sporazuma o ribolovu oko Rijeke i Sušaka (Nettunska konvencija). Brodovi pripadnih luka u zajedničkim zonama ribolova moraju posjedovati zdravstveni list i posebnu dozvolu za ribolov koju izdaju nadležne pomorske vlasti kod koje su ti brodovi položili svoje isprave.

Po ovom dokumentu s Briona, koji je stupio na snagu sljedeće 1922. godine, pojas nautičke milje od kopna je pridržan isključivo za ribolov državljana čija je to obala.

Ovim ugovorom je za fizičko - biološka istraživanja na Jadranu bilo konstituirano Znanstveno vijeće sastavljeno od predstavnika obje ugovorne stranke, a s ciljem zaštite i razvoja trgovine i industrije ribarstva, ustanovljena je i Stalna talijansko - jugoslavenska komisija za ova pitanja.²⁵

U Nettunu je 20. srpnja 1925. godine zaključen Dopunski sporazum o carinskom nadzoru i ribolovu u vodama Rijeke i Sušaka. Odnosno, njime su i na prostor Riječkog zaljeva proširene odredbe Brijunske konvencije²⁶. Rapalskim ugovorom Italiji su bila pripala brojna naša primorska područja, otoci, grebeni, hridi i školjevi, pa je ona znatnim djelom zahvaćala i dio teritorijalnog mora stare Jugoslavije. Nerijetko je dolazilo i do poklapanja voda pod njihovim suverenitetom, što je sve za krajnju posljedicu imalo veliku premoć Talijana nad ribolovnim Jadranom kao zajedničkom baštinom obiju zemalja²⁷.

Takav neravno prava položaj još je više postao dominantan Brijunskom konvencijom koja ulazi u kategoriju ugovora (kontrakata) s nejednakim pravima i obvezama s obzirom da mi po njoj dajemo više nego što dobivamo, dok je slučaj s našim ugovornim partnerom sasvim suprotan²⁸.

S druge strane, Italija se nije zadovoljavala ovakvim ribolovnim odnosima s Kraljevinom SHS nakon zaključenja spomenutih ugovora, te je tražila njihovu reviziju. Ona je pritom isticala da se tim ugovorima skratio opseg ribolovnog područja koje je uživala ugovorima s Austro-Ugarskom. Tražila je da se granice ribolova koji se pridržava isključivo obalnom stanovništvu računa točno usporedno s crtom obale, a ne od pravaca između pojedinih izbočenih rtova. Spomenuti ugovori ipak nisu revidirani i ostali su na snazi sve do travnja 1941. godine.

²³ Tako: Sambrailo B., o.c., str. 52. - 53.

²⁴ Prema: Zoričić M., *Teritorijalno more s osvrtnom na otvoreno more i unutarnje more, vanjski pojas i pitanja kontinentalne ravnine*, Zagreb, 1953, str. 216.

²⁵ Katičić N., o. c., str. 168.

²⁶ Kos L., *Ribolov Talijana u našem moru*, Naše more br. 1-2, Dubrovnik, 1983, str. 116.

²⁷ Isto, str. 15.

²⁸ Basilio J., *Ribari Italije na našem moru*, Pomorski zbornik, br. 11. Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva u Rijeci, Rijeka, 1973, str. 141.

Pravno uređenje ribolovnih odnosa na Jadranu poslije II. svjetskog rata

Mirovnim ugovorom u Parizu od 10. veljače 1947.²⁹ godine uspostavljene su nove granice između Jugoslavije i Italije. Sva istočna obala Jadrana pripadala je Jugoslaviji, do granice s Albanijom. Ribolovni odnosi na Jadranu postavljaju se na opću osnovicu međunarodnog prava, s jednim izuzetkom u korist Italije. Prema odredbama spomenutog sporazuma, "Talijanski ribari uživat će na Palagruži i okolnim vodama ista prava koja su tamo uživali jugoslavenski ribari do 6. travnja 1941. godine".

Zakonom o obalnom moru FNRJ od 1. prosinca 1948. godine³⁰ Jugoslavija je utvrdila širinu teritorijalnog mora od 6 nautičkih milja te je odredila i vanjski pojas u širini od 4 nautičke milje mjereno od vanjske granice svog teritorijalnog mora. Odredbom ovog zakona (čl. 6. i 7.) uređen je i neškodljiv prolazak stranih trgovačkih brodova jugoslavenskim vodama. Strani ribarski brodovi, također, imaju pravo prolaska kroz teritorijalno more Jugoslavije, s tim da se moraju pridržavati jugoslavenskih propisa donesених u svrhu zaštite ribljeg bogatstva. Jednim drugim aktom³¹ Jugoslavija je propisala da "strani državljani ne mogu vršiti ribolov" ni u teritorijalnom moru ni u vanjskom pojasu Jugoslavije ukoliko nije drukčije uređeno zakonom ili međunarodnim ugovorom ili konvencijom³².

Temeljem Zakona o obalnom moru, vanjskom pojasu i epikontinetskom pojasu iz 1965.³³ teritorijalno more Jugoslavije proširuje se na 10 nautičkih milja od polaznih crta, a vanjski pojas utvrđuje se u daljnjoj širini od 2 nautičke milje. Osim proširenja isključivog prava ribolova na 12 nautičkih milja detaljnije se uređuje prolazak stranih ribarskih brodova³⁴ teritorijalnim morem Jugoslavije.³⁵

Treba naglasiti da je Jugoslavija aktivno sudjelovala na Prvoj konferenciji UN o pravu mora (1958.) i usvojila sve četiri Konvencije,³⁶ s tim da je prilikom ratifikacije

²⁹ Ugovor je ratificiran od FNRJ 23. kolovoza 1947. godine. Vidi pobliže: Sambrailo B., *isto*, str. 52. - 53.

³⁰ *Službeni list FNRJ*, br. 106/1948.

³¹ Opći zakon o morskome ribarstvu FNRJ od 23. siječnja 1950. Vidi: *Službeni listopad FHRJ*, br. 12/1950.

³² Općim zakonom o ribolovu i vanjskom pojasu bio je zabranjen ribolov stranih ribara. Čl. 4. toga Zakona glasio je: "U obalnom moru FNRJ, kao i u morskome pojasu u širini 4 nautičke milje, računajući od vanjskog ruba teritorijalnog mora FNRJ prema otvorenom moru, strani državljani ne mogu vršiti ribolov, ako nije drugačije određeno zakonom ili međunarodnim ugovorom ili konvencijom, koje je zaključila FNRJ". *Službeni list FNRJ*, br. 12/1950., Tako: Rudolf D., *Vanjski pojas u Jadranu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, XVII, Mostar, 2004, str. 283.

³³ *Službeni list SFRJ*, br. 22/1965., Pobliže: Grupa autora, *Epikontinentalni pojas*, urednik Rudolf D., Pravni fakultet u Splitu, Split, 1976, str. 104.

³⁴ Ovo pravo država temelji se na čl. 14, toč. 5. Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu od 29. IV. 1958. koja glasi: "Prolazak stranih ribarskih brodova neće se smatrati neškodljivim, ako se oni pridržavaju zakona i ostalih propisa, koje obalna država može donijeti i objaviti radi sprečavanja njihova ribolova u teritorijalnom moru". Prema: Ibler V., *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 282.

³⁵ Tekst čl. 13 Zakona o obalnom moru, vanjskom pojasu i epikontinentalnom pojasu iz 1965. glasi: "Strani ribarski brod za vrijeme prolaska kroz teritorijalno more dužan je ribarski pribor i opremu koja služi za ribolov držati u brodskim skladištima ili zapečaćene. Ovaj brod dužan je prolaziti teritorijalnim morem najkraćim putem, brzinom ne manjom od ekonomske, bez zaustavljanja ili sidrenja, osim ako je to neophodno zbog više sile. Strani ribarski brod za vrijeme prolaska kroz teritorijalno more dužan je imati vidno istaknute oznake iz kojih se vidi da je to ribarski brod.

Odredbe st. 1 ovog članka ne odnose se na ribarski brod koji ima dozvolu za ribolov u teritorijalnom moru, izdanu na osnovu međunarodnog ugovora, za vrijeme dok se nalazi u zoni u kojoj mu je ribolov dopušten".

³⁶ Usvojene su četiri konvencije: Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu; Konvencija o otvorenom moru; Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora i Konvencija o epikontinetskom pojasu. Vidi: Jan Brownlie, *Basic documents in international law*, Oxford, 1995, str. 87. - 119., te u Ibler V., *Sloboda mora*, Zagreb, 1965, str. 166. i sl.

Konvencije o epikontinetskom pojasu stavila rezervu da kod razgraničenja svog epikontinetskog pojasa ne priznaje ni jednu "posebnu okolnost" koja bi utjecala na takvo razgraničenje.

Na ovoj Konferenciji Italija je pristupila svim konvencijama osim Konvenciji o ribolovu. Italija je zastupala mišljenje da se lista prirodnih bogatstava koje bi trebalo obuhvatiti pravnim režimom epikontinetskog pojasa ograniči samo na mineralne resurse, a ne i na žive resurse. Takvo talijansko shvaćanje je odbačeno, pa uz neriješene probleme oko ribolovnih zona na Jadranu vjerojatno je i to jedan od razloga što Italija nije pristupila i četvrtoj konvenciji - Konvenciji o ribolovu.

Konačno, u skladu s legaliziranom širinom teritorijalnog mora od 12 nautičkih milja na Trećoj konferenciji UN o pravu mora, Zakonom o izmjeni Zakona o obalnom moru, vanjskom pojasu i epikontinetskom pojasu iz 1979. godine³⁷ Jugoslavija utvrđuje svoje teritorijalno more u širini od 12 milja. Istim zakonom ukida se vanjski pojas Jugoslavije. U odredbama spomenutog zakona koji se odnosi na ribolov zadržana su rješenja iz spomenutih ranijih zakona.

Talijanski Zakon br. 359. od 14. kolovoza 1974. mijenja odredbu čl. 2. Plovidbenog zakona iz 1942. godine i proširuje svoje teritorijalno more na 12 milja.³⁸

Uređenje ribolovnih odnosa Republike Hrvatske sa susjedima na Jadranu

Italija i Jugoslavija, nakon pregovora koji su trajali od 1966. godine, podijelile su između sebe morsko dno i podzemlje Jadrana, sporazumom sklopljenim u Rimu 8. siječnja 1968. godine na temelju pravila o epikontinetskom pojasu.³⁹ Samim time i privredni⁴⁰ ribolov na Jadranu uređen je režimom epikontinetskog pojasa. Do crte razgraničenja svaka ugovorna strana ima suverena prava u toj oblasti ribolova, koja su neograničena.

Valja naglasiti da su Jugoslavija i Italija Osimskim sporazumom od 10. studenog 1975. godine (stupio je na snagu 2. travnja. 1977.) konačno razgraničile svoja teritorijalna mora u Tršćanskom zaljevu.⁴¹ Temeljem sukcesije ovi sporazumi obvezuju Republiku Hrvatsku⁴² i Sloveniju.⁴³

³⁷ Službeni list SFRJ, br. 13/1979.

³⁸ Zakon br. 359 od 14. kolovoza 1974. godine, Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, br. 218 od 21. kolovoza 1974. godine. Prema: Vukas B., *Jugoslavija i Konvencija UN o pravu mora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, god. 4, Rijeka, 1983, str. 204.

³⁹ Vidi: Degan V. Đ., *Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava*; Zagreb, str. 114.

⁴⁰ Nacionalni propisi osim privrednog ribolova reguliraju i sportski ribolov te ribolov u znanstvene svrhe.

⁴¹ Prema: Ibler V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, str. 208.; Degan V. Đ., *Međunarodno pravo*, Rijeka, 200, str. 681.

⁴² Uskoro nakon proglašenja nezavisnosti i uspostavljanja hrvatske države, RH je priopćila glavnom tajniku UN svoju odluku o sukcesiji ratifikacije kojim je država prednica - SFRJ postala strankom Ženevskih konvencija iz 1958. (Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu, Konvencija o otvorenom moru i Konvencija o epikontinentalnom pojasu). Odluka je objavljena u *Narodnim novinama*, *Međunarodni ugovori*, br. 1/1992. Službeni prijevod tih triju konvencija na hrvatski jezik objavljen je u *Narodnom novinama*, *Međunarodni ugovori*, br. 12/1994. Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora nije smatrana relevantnom nakon što je na UNCLOS-u III. usvojen koncept isključivog gospodarskog pojasa. Bivša SFRJ ratificirala je Konvenciju 28. siječnja 1966. godine.

⁴³ Slovenija je sukcesirala ratifikaciju Konvencije 6. srpnja 1992. godine.

Raspadom bivše Jugoslavije na istočnim je obalama Jadranskog mora utvrđena i međunarodnopravno priznata suverenost novih država, Republike Slovenije, Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore. Kopnene granice između bivših socijalističkih republika bile su utvrđene, ali ne i morske granice koje tek treba sporazumno utvrditi. Dakle, Republika Hrvatska samo s Italijom ima utvrđenu državnu morsku granicu, u dijelu Tršćanskog zaljeva. Granica se temelji na načelu jednake udaljenosti između polaznih crta dviju država od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Obje države imaju isključivo pravo nad svim živim i neživim prirodnim bogatstvima koja se nalaze u vodama njezina teritorijalnog mora.

Obalne države već duži niz godina teže za proširenjem njihove vlasti na moru. U međunarodnom pravu mora su se postupno razvijala dva instituta: isključive ribolovne zone i zone povlaštenih prava⁴⁴ kao posebne zone izvan i uz teritorijalno more. Rudolf navodi da su ribolovne zone prethodile uspostavi gospodarskog pojasa.⁴⁵ Kodifikacija pravnih pravila o gospodarskom pojasu obavljena je na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora iz 1982. godine,⁴⁶ koja je stupila na snagu 1994. godine uz podršku velikog broja zemalja. Gospodarski pojas nije dio državnog teritorija, a nije ni dio otvorenoga mora, premda zalazi u otvoreno more i njegove slobode. Odluku najviše državne vlasti o stjecanju i ostvarenju tih prava obalna država mora proglasiti i obznaniti proglašenjem.⁴⁷

Suvereno je pravo svake države u kojem će trenutku to učiniti. Tako je sabor Republike Hrvatske 2003. godine, na temelju prijelazne odredbe čl. 1042. *Pomorskog zakona Republike Hrvatske* i čl. 55. *Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982*, donio *Odluku o proglašenju jurisdikcije Republike Hrvatske nad Jadranskim morem*, kojom je ustanovljen *zaštićeni ekološko - ribolovni pojas Republike Hrvatske*.⁴⁸

Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom morem u točki 5. propisuje:

"Zaštićeni ekološko - ribolovni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom. Vanjske granice zaštićenog ekološko - ribolovnog pojasa Republike Hrvatske utvrdit će se međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama čije obale leže sučelice ili bočno u odnosu na hrvatsku obalu".⁴⁹

⁴⁴ U ribolovnim zonama zabranjuje se ribolov stranim ribolovcima. Institut je bio poznat još početkom tridesetih godina na Haškoj konferenciji, s tim da u razdoblju dvaju ratova nije bio prihvaćen u praksi država. Režim povlaštenih prava iskorištavanja živih bogatstava uz obalu, gdje obalna država ima prvenstvo u ribolovu, ne uključuje *ipso facto* ribolov stranih ribara. Obalna je država koja se poziva na povlaštena prava dužna uzeti u obzir status ostalih država, posebno onih koje gospodarski ovise o istim lovištima ribe kao i ta obalna država. Vidi pobliže: Rudolf D., *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Književni krug, Split, 1988., bilješka 55., str. 35.

⁴⁵ Rudolf D., *Međunarodno pravo mora*, Zagreb, 1985, str. 210. - 213.

⁴⁶ Tekst Konvencije o pravu mora na hrvatskom jeziku vidi u: NN-MU, br.9/2000. str. 361. SFRJ je ratificirala Konvenciju o pravu mora iz 1982. dana 21. lipnja 1986. Hrvatska je postala strankom putem sukcesije na dan 5. travnja 1995., a Slovenija 16. siječnja 1995. Status Konvencije UN o pravu mora na dan 31. ožujka 2000. godine vidi u: LSB, No. 42, UN Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, York, 2000., str. 1-10. u: Turkalj K., *Piranski zaljev, Razgraničenje teritorijalnog mora između Hrvatske i Slovenije*, Zagreb, 2002., str. 23.

⁴⁷ Vidi: Barić-Punda V., *Zaštićeni ekološko ribolovni pojas Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, XVII, Mostar, 2004. str. 183.

⁴⁸ Prema: *Ibid.*, str. 182. - 183.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 195.

Do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju Republiku Hrvatsku će obvezivati Sporazum između SFRJ i Italije o razgraničenju epikontinetskog pojasa, sklopljen 1986. godine, o čemu smo već govorili.

Bosna i Hercegovina i Slovenija su države u geografski nepovoljnom položaju (*geographically disadvantaged States*)⁵⁰ pa je stoga granica na moru, između Republike Hrvatske s BiH i Slovenijom, specifična i još uvijek neutvrđena.

Bosna i Hercegovina⁵¹ svojim državnim područjem izlazi na obalu Jadranskog mora u duljini od oko 9 km i u tom dijelu prekida teritorijalni kontinuitet kontinentalnog dijela državnog područja Republike Hrvatske.⁵² Taj dio državne granice između dvije susjedne države za sada još spada među otvorena pitanja.

Republika Hrvatska je odmah nakon osamostaljenja započela pregovore o razgraničenju na moru sa Slovenijom, međutim, ti pregovori do danas nisu urodili plodom. Naime, sporno je razgraničenje kod Savudrijske vale⁵³ (Piranski zaljev), gdje slovenski ribari često love u hrvatskim teritorijalnim vodama. Treba istaknuti da su Republika Hrvatska i Republika Slovenija sklopile Sporazum o pograničnom prometu i suradnji,⁵⁴ kojim je slovenskim ribarima omogućeno ribarenje ne samo u cijelom Piranskom zaljevu nego i izvan njega u teritorijalnom moru Hrvatske uz veći dio zapadne obale Istre sve do Limskog kanala.⁵⁵ Glede eventualnih utjecaja ribolovnih prava na razgraničenje treba reći sljedeće: "Razgraničenje nema katastrofalne posljedice na postojeću razinu ribarenja jer su njihova ribarska prava uređena Ugovorom kojim stranke omogućuju jedna drugoj da njihovi državljani imaju pristup zoni ribolova pod njihovom jurisdikcijom".⁵⁶ Stoga se zahtjev Slovenije za suverenosti nad cijelim Piranskim zaljevom temeljem ribolovnih prava može smatrati potpuno neosnovanim.⁵⁷

Od sporazuma koje je Hrvatska potpisala sa susjednim državama na moru treba spomenuti i *Protokol između Vlade Republike Hrvatske i Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu dviju država*, koji se primjenjuje od dana potpisivanja (10. prosinca 2002. godine).

Iz svega navedenog možemo zaključiti da će Republika Hrvatska pregovorima pokušati riješiti sporne činjenice sa susjednim državama. Međutim, moguće je rješenje ne-

⁵⁰ Prema Konvenciji UN o pravu mora iz 1982. to su države koje, koje zbog svog geografskog položaja (imaju kratku obalu, nalaze se u uskom moru, zatvorene su susjednim državama i sl.), ne mogu proglasiti vlastiti gospodarski pojas ili su, radi prehrane stanovništva, ovisne o ribolovu u gospodarskim pojasi drugih država u subregiji ili regiji. Vidi: Rudolf D., *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Split, 1989, str. 74. - 75.

⁵¹ U Sarajevu je 30. srpnja 1999. godine potpisan ugovor o državnoj granici između R Hrvatske i Bosne i Hercegovine kojim su razgraničeni morski prostori između dviju država. Hrvatski sabor još nije ratificirao taj ugovor. Vidi: Ibler V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001, str. 230.

⁵² *Ibid.*, str. 188.

⁵³ Savudrijska vala je dio Tršćanskog zaljeva, između rta Madona (na slovenskoj strani) i rta Gornje Savudrije (na hrvatskoj strani). Poblje: *Ibid.*, str. 228.

⁵⁴ Sporazum o pograničnom prometu i suradnji potpisan je 28. travnja 1997. u Ljubljani. Sporazum je Hrvatski sabor ratificirao 19. rujna 1997. Slovenski parlament još nije ratificirao sporazum. Tekst sporazuma vidi: NN-MU, br. 15/1997. Prema: Turkalj K., *isti*, str. 91.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 121.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 123.

⁵⁷ Sa Slovenijom Republika Hrvatska je 20. srpnja 2001. godine parafirala *sporazum o međudržavnoj granici između Hrvatske i Slovenije*, tzv. sporazum Račan - Drnovšek. Ovim sporazumom Hrvatska nije dobila ništa, za razliku od Slovenije koja je dobila puno, naime, "suveren izlaz iz teritorijalnih voda u otvoreno more". Vlada Republike Hrvatske je odustala od njegova potpisivanja. Vidi: Barić - Punda V., *isto*, str. 179. - 780.

kih pitanja, prvenstveno se misli na utvrđivanje granice na moru, pred međunarodnim sudom ili arbitražom.

Zaključak

Iz ovog prikaza vidljive su, u skladu s razvojem prava mora, izvjesne promjene u pravnom statusu voda na Jadranu, na kojem počiva i uređenje ribolovnih odnosa. Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982. okončan je dugogodišnji opsežan rad na dopunjavanju i revidiranju prava mora. Glede ribolova u jadranskom prostoru najvažnije su njezine odredbe kojima se uređuje institut i režim isključive ekonomske zone (gospodarski pojas). To je zona koja se nadovezuje na vanjske granice teritorijalnog mora u širini od 200 milja od polaznih crta i u kojoj obalna država ima suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja svim prirodnim bogatstvima mora i podmorja. Ukoliko obalna država ne može izloviti cjelokupnu dopustivu lovinu živih izvora, ona će dopustiti, prvenstveno neobalnim državama i zemljama u geografski nepovoljnom položaju, da sudjeluju u iskorištavanju viška živih bogatstava.

Nema sumnje da je ova odredba Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982. bitna za Republiku Hrvatsku. Naime, kako smo već rekli, Republika Hrvatska na moru graniči s državama koje su u geografski nepovoljnom položaju, Bosna i Hercegovina te Republika Slovenija, dakle one nemaju morskog prostora u kojem bi proglasile gospodarski pojas. Također, po svojim zemljopisnim osobinama Jadransko more je "*zatvoreno*"⁵⁸ ili "*poluizotvoreno more*",⁵⁹ te stoga obalne države imaju određena prava u pogledu gospodarenja, očuvanja, istraživanja i iskorištavanja živih bogatstava mora.⁶⁰

Republika Hrvatska je radi sprečavanja prekomjernog i nekontroliranog ribolova, suzbijanja i drastičnog ugrožavanja ribljih zaliha, te radi zaštite i očuvanja morskog okoliša, proglasila *zaštićeni ekološko - ribolovni pojas*. U ovom pojasu isključivo pravo ribolova imaju domaći ribari, međutim, novim aktom, Odlukom o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru,⁶¹ to pravo ostaje i za ribare državljanke država članice EU.

Već smo rekli da je suvereno pravo svake države da može proglasiti gospodarski pojas, kao što je to jednostranim aktom učinila i Republika Hrvatska. Dakle, za takvu odluku nije potreban pristanak susjednih država, u ovom slučaju Slovenije i Italije. Svi prigovori, koje su iznijele ove dvije države, su pravno neutemeljeni, ali su rezultat složenih vanjskopolitičkih odnosa Republike Hrvatske.

Nedvojbeno je da će Republika Hrvatska sva sporna pitanja sa susjedima, kao što je i pravo ribolova, morati rješavati mirnim putem.

⁵⁸ Pod zatvorenim morem u međunarodnom pravu valja razumijevati goleme morske prostore koji su spojeni s otvorenim morem tjesnacem ili uskim prolazom, a sve obale, uključujući i tjesnac, pod suverenostu su jedne države. Vidi: Rudolf D., isto, str. 449. - 450.

⁵⁹ Termin poluokruženo more označava morski bazen uzduž rubova glavnih oceana okružen kopnenim područjima dvaju ili više država.

⁶⁰ Članak 123(a). Konvencije UN-a o pravu mora, Vidi: Kazazić V., *Dno i podzemlje mora izvan granica nacionalne jurisdikcije*, Sarajevo, 2002, str. 201. - 202.

⁶¹ Razlozi i motivi ustanovljavanja zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa vidi opširnije: Barić - Punda V., isto, str. 182. - 197.

THE HISTORICAL OVERVIEW OF THE FISHING RELATIONS IN ADRIATIC

Summary

The history of fishing in the Adriatic Sea is probably as old as the history of the civilization on its coasts. The author of this work wishes to show how the specific fishing zones of the Adriatic Sea from the past have influenced organising those same zones until nowadays. The conflict of different states interests because of the different legislation on fishing in territorial waters is most often arranged by conventions and treaties. The number of such international treaties is huge, so we will only speak of those arranging fishing relations in the Adriatic Sea.

Key words: Fishing relations, Fishing zone, Adriatic Sea, International law of the sea, International treaties, Territorial sea.